

رویکرد بازآفرینی شهری: به سوی یک دستور کار شهری جدید

محمدسعید ایزدی*

مقدمه

در پنج دهه اخیر، شهری شدن و توسعه اقتصادی و اجتماعی ایران تغییرات بسیاری در توزیع منابع و ساختار فعالیت، جمعیتی و اجتماعی شهرهای کشور ایجاد کرده است. خلأ سیاست‌گذاری کلان و تعیین چارچوب‌های روشن برای هدایت توسعه شهری در کشور زمینه‌ساز تشدید چالش‌های شهرنشینی در ایران بوده است. نابرابری اجتماعی و اقتصادی، گسترش فقر شهری و قطبی شدن شهرها، فقدان تاب‌آوری شهرها در برابر بلایا، بحران هویت و افول اعتماد و سرمایه اجتماعی، و ناکارآمدی نظام جابه‌جایی و حمل‌ونقل ضرورت تغییر انگاره‌های برنامه‌ریزی شهرها و تعریف رویکرد و سیاستی هماهنگ و روشن در پاسخ‌گویی به این چالش‌ها را در فرایند توسعه شهرها مطرح می‌سازد.

تضعیف قابلیت زیست‌پذیری شهرها و کیفیت زندگی شهروندان اکنون سیاست‌گذاران و متخصصان برنامه‌ریزی شهرها را در برهه‌ای قرار داده است که باید درصدد پاسخ‌گویی به دو پرسش اصلی برآیند: ۱) آیا رویکردها و نگرش‌های رایج به شهر و برنامه‌ریزی و هدایت توسعه شهرها پاسخ‌گوی چالش‌های شهر و نیازهای شهروندان امروز هست؟ ۲) آیا حکمرانی شهری با ظرفیت‌های موجود خود توانایی مواجهه با شرایط جدید شهرها و نیازهای شهروندان امروز را دارد؟ کنش‌گران و سهام‌ها و نقش‌های آنان در هدایت توسعه شهرها در چنین شرایطی چگونه باید باشند؟

تغییر انگاره‌های رایج توسعه شهری برای برون‌رفت از شرایط موجود ضروری است. بازآفرینی شهری سیاستی است که می‌تواند به عنوان چارچوب هدایت توسعه شهری، ارتقای کیفیت زندگی شهروندان و قابلیت زیست‌پذیری شهرهای کشور را در پی داشته باشد. این سند، ضمن پاسخ به دو پرسش فوق، تصویری از چستی این سیاست و اصول کلان آن ارائه و بستری برای اصلاح روش‌ها و ابزارهای رایج در برنامه‌ریزی توسعه شهرها ایجاد می‌کند.

مسئله چیست؟

روند فزاینده شهری شدن همگام با تحولات جهانی همچون بحران‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی، و نیز تغییرات زیست‌محیطی که فشارهای فزاینده‌ای را به اکوسیستم‌ها و توانایی آن‌ها در پاسخ‌گویی به نیازهای زندگی بشر وارد کرده، شهرها را با مجموعه‌ای پیچیده از چالش‌ها مواجه کرده است. ایران نیز در طی پنج دهه گذشته با تغییرات سریعی در جمعیت شهرنشین مواجه شده است. به گونه‌ای که سهم شهرنشینی کشور از ۳۱٫۴ درصد در سال ۱۳۳۵ به ۷۴ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده که حاکی از افزایش قریب به ده برابری جمعیت شهرنشین در کشور است. همچنین متوسط رشد جمعیت نقاط شهری در دوره ۱۳۳۵-۱۳۵۵ حدود ۵ درصد بوده و در دوره ۱۳۵۵-۱۳۶۵ افزایش ۰/۵ درصدی داشته و از این دوره به بعد، متوسط

* دکتری معماری با گرایش مرمت شهری، معاون شهرسازی و معماری وزارت راه و شهرسازی